

Отримано: 19.10.2020 р.

Прорецензовано: 09.11.2020 р.

Прийнято до друку: 16.11.2020 р.

e-mail: baturin@ukr.net

DOI: 10.25264/2409-6806-2020-31-108-114

Піскун В. Спогади Костя Мацієвича «Життя мого сучасника»: географічні координати подій та просторові образи. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки»*. Острого, 2020. Вип. 31. С. 108–114.

УДК 930.1

Валентина Піскун**СПОГАДИ КОСТЯ МАЦІЄВИЧА «ЖИТТЯ МОГО СУЧАСНИКА»:
ГЕОГРАФІЧНІ КООРДИНАТИ ПОДІЙ ТА ПРОСТОРОВІ ОБРАЗИ**

У статті аналізуються спогади К. Мацієвича «Життя мого сучасника» та вступна стаття до них Максима Славінського «Паралелі і додатки». Географічні координати подій – села і містечка Середньої Наддніпряниці. Просторовий образ розглядаємо як множинність предметів, об'єктів і як форму сприйняття існуючої дійсності, що в сукупності формують світогляд людини. Основними просторовими образами були: дім, як локус діяння: господарського, культурного і духовного; родина як спільність людей з особливими народними традиціями та обрядами; краєвиди природи. Негативними чинниками, які впливали на становлення особистості, були: процес русифікації освіти, церкви.

Ключові слова: Костянтин Мацієвич, спогади, Максим Славінський, географічні координати, Середня Наддніпрянина, просторові образи, родина, українська мова, гідність.

Valentyna Piskun**MEMOIRS OF KOST' MATSIEVYCH "LIFE OF MY CONTEMPORARY":
GEOGRAPHICAL COORDINATES OF EVENTS AND SPATIAL IMAGES**

The article analyzes the memoirs of K. Matsievych "Life of my contemporary" and the introductory article by Maxym Slavinsky "Parallels and applications". The researcher updates the content of the materials stored in the Central State Archives of Ukraine in the fund 4465 "Collection of documents and materials of Ukrainian nationalist emigrant institutions, organizations and individuals". The main factors which the author considered decisive in the formation of the personality and keeping the individual in the vector field of the Ukrainian national culture are outlined. The geographical coordinates of the events within which the formation of K. Matsievych's personality took place were analyzed, mainly the villages and towns of the Middle Dnieper region; the most impressive and memorable events that accompanied the stay in these places were described. For 69 years of his life K. Matsievych got to know different geographical places both in Russia and in European countries. However, nothing remained in his memory so vivid as that small world that his eyes first saw. That world "was Ukrainian, nature was Ukrainian, Ukrainian landscapes, Ukrainian people around, with its own psyche, traditions, language and even clothes".

We consider spatial images as a plurality of things, objects and as a form of perception of the existing reality, which together form the human mindset. The main spatial images that influenced the formation of a character, according to K. Matsievych, were: the house as a locus of economic, cultural and spiritual action; the family as a kind of community of people with its special folk traditions and rituals on holidays and weekdays; nature landscapes, engraved in the memory, the formation of a sense of dignity. Among the negative factors that influenced the formation of a personality was the Russification of education and the church.

Key words: Kostyantyn Matsievych, memoirs, Maksym Slavinsky, geographical coordinates, the Middle Dnieper region, spatial images, family, the Ukrainian language, dignity.

Дослідження спогадів учасників Української революції (1917–1921 рр.) особливо є актуальним не лише з точки зору описаної в них особистісної історії, культурно-побутової складової, а й що найбільш цікаве для сучасної людини – роздуми про фактори успішної самореалізації тогочасного покоління; чинники утримання в силовому полі українськості; спонукальні мотиви їхнього вибору в складний час революційних перетворень. Для автора статті однією зі спонук для опрацювання спогадів саме Костя Мацієвича є: «розповісти про незадіяні шляхи історії значно більше» [13, с. 298]. Тобто, актуалізувати зміст комплексу матеріалів, які зберігаються у ЦДАВО України в фонді 4465

«Колекція документів і матеріалів українських націоналістичних емігрантських установ, організацій та осіб», справа 755. У цій справі наявна вступна стаття Славінського М. «Паралелі й додатки» (42 сторінки машинописного тексту) та спогади Мацієвича К. «Життя мого сучасника». Оригінал. (238 с.). Актуальність писаного в кінці 1930-х – на початку 1940-х рр. в певному сенсі перегукується також із нинішніми завданнями, які ставлять перед собою українці – європейський вектор розвитку. І в цьому також полягає сенс ознайомлення зі спогадами. М. Славінський у вступі до праці К. Мацієвича наголошує: «На долю того покоління, що про нього мова, припала честь вступити до чинної праці на початках нової фази нашої революції. Під проводом вождів своїх, що серед них досить згадати Володимира Антоновича, Драгоманова, Кониського, Олену Пчілку та інших, вона вийшла із українофільського закутку, куди його насильно загнано, й стало на лінію загального українського націоналізму. Воно сепарувалось у своєму інтелектуальному розвитку від загальноросійського комплексу й стало на шлях європеїзації національної літератури, науки й мистецтва, а, зрештою, і національної політичної ідеології... Представники цього покоління визначили для наступних генерацій своєю чинністю вказану європейську лінію нашого життя» [15, арк. 6].

У сучасній українській історіографії постаті Максима Славінського і Костя Мацієвича широко висвітлені в довідкових виданнях [1, с. 126–127; с. 158–160]. Досліджуються і різні сторони громадсько-політичної діяльності обох. Спогади М. Славінського, написані ним у 1943 році, вперше були надруковані в українському католицькому щоденнику «Америка» (Філадельфія, США) від 20 травня по 2 вересня 1960 року. У 2002 році передруковані й видані в Україні у збірці «Заховаю в серці Україну» [11, с. 201–382]. Прикметно й те, що як спогади К. Мацієвича, так і М. Славінського змістовно перегукуються в тому, що в них описані дитячі і юнацькі роки, а також згадуються ті ж населені пункти. Задумам К. Мацієвича про написання багатотомної праці не судилося здійснитися через смерть (він помер 2 квітня 1942 року), М. Славінський завершив свою роботу буремного 1943 р., а в травні 1945 р. його 77-річного заарештовано відділом контррозвідки «Смерш» у Празі і 23 листопада 1945 р. він помер у лікарні в'язниці №1 УНКВД в м. Києві [3, с. 179–190].

Із другої половини 1990-х років і донині дослідники зосереджували свою увагу на таких сторінках біографії К. Мацієвича: загальна характеристика життєпису (В. Плисюк [10, с. 218–222], В. Власенко [2, с. 67–78]), наукова і дипломатична діяльність (Л. Єпик [4, с. 125–135], В. Власенко, В. Гузун [15, р. 20–45]). Оприлюднено листи К. Мацієвича до С. Петлюри [7] та його лист до гетьмана П. Скоропадського [9, с. 116–124.]. Спогади К. Мацієвича «Життя мого сучасника» не досліджувалися, не аналізувалися і такі питання як вплив географічних детермінантів на соціальний розвиток та суспільні зв'язки; національні ідентитети та впливи на їхню усталеність. Як у свій час наголошував французький дослідник повсякдення Мішель де Серто – «мова йде не стільки про те, щоб розглянути важковловимий і в той же час основоположний предмет, скільки в тому, щоб зробити можливим його розгляд» [12, с. 39].

Основна мета даної статті актуалізувати спогади одного із дієвих учасників Української революції (1917–1921 рр.) Костя Мацієвича; розкрити мотивації й рефлексії автора на творення української індивідуальності, показати впливові фактори, які утримують людину в силовому полі своєї національної культури, і впливають на стійкість характеру.

Спогади К. Мацієвича «Життя мого сучасника», машинопис, загальний обсяг 238 сторінок, поділений на розділи. По тексті зустрічаються редакційні правки, зроблені чорним олівцем, виправлено деякі описки. Автор, згадуючи минуле, окреслив мету своєї роботи, наголосив, що «в передреволюційному українському національному рухові мав позиції невидатні й не керуючі, – позиції рядового українського патріота, тому твір його ставить інші завдання та іншу мету. Автору хотілося не стільки дати якийсь то новий матеріал з фактичної історії нашого національно-визвольного руху, скільки по можливості змалювати правдиво і без всякої тенденції ті об'єктивні та почасти суб'єктивні умови, що за них переходило життя отих саме рядових українських патріотів за передреволюційний період і як вони потім, коли історія України поставила перед ними найбільш відповідальні в життю нашого народу завдання, з ними управилися» [14, арк. 43]. Окрім того, К. Мацієвич на початку спогадів наголошує, що «Життя мого сучасника» не є автобіографією в прямому розумінні цього слова, а твір про покоління до якого і сам належав. А Максим Славінський у «Паралелях і додатках» наголосив на тому, що назва спогадів, структура дуже перегукується із твором В. Короленка «Історія мого сучасника» [5], проте «коли Короленко мав своєю свідомою метою дати історію творення з

певних елементів російського інтелігента, то в Мацієвича була мета зовсім інша – він так само свідомо ставить проблему про генезу інтелігента українського, а не якогось іншого» [14, арк. 2].

Як відомо, Костянтин Мацієвич народився 18 травня 1973 року в селі Деремезині на Васильківщині, в родині сільського священика, батькові у той час було 23, а мамі 18 років. На схилі літ, роздумуючи над сутнісним змістом епохи, в яку народився, він записав: «Це були часи, коли у нас на Україні нашими ж видатними українськими хліборобами Терешенками, Харитоненками, Мазаями і т.д. творилися колосальні маєтки та підприємства, при чому їх власники вважали своїм обов'язком підтримувати не національну українську культуру, а витратити величезні кошти на загально російські просвітні та культурні установи і отримувати за це «височайшіє» подяки та чини й ордени. Але поруч із тим йшов і розвивався інший процес збільшення та наростання українських національно-свідомих сил і хоч був на зовнішній вигляд він начебто значно відставав від процесу русифікації, але дякуючи тому, що цей останній був процесом штучним, наносним і примусовим, а той другий зв'язаний органічно з українською національною стихією, наслідки їх для майбутнього утворилися протилежні цьому зовнішньому чисельному взаємовідношенню» [14, арк. 44].

Географічні координати подій розглядаємо як своєрідні місця пам'яті, які так чи інакше вплинули на формування особистості автора спогадів. *Просторові образи* – це множинність предметів, об'єктів і форма сприйняття наявної дійсності, що в сукупності формують світогляд людини.

За 69 років свого життя К. Мацієвич запізнав різні географічні місцини як на теренах Росії, так і в європейських країнах. Проте, як сам зазначає: «...ніщо не збереглося в його пам'яті як той самий маленький світ, що першим побачили його очі... Як тепер він розуміє цей світ і тоді був українським, українська була природа, українські краєвиди, українські кругом люде, з своєю своєрідною психікою, звичаями, мовою та тоді навіть і одягом» [14, арк. 56]. Тобто, село Деремезна, де народився, стало відправною точкою формування його як особистості. На все життя йому запам'яталися оповіді няньки про походження назви села від птахів «ремезів», які гніздилися у цих глухих, колись заліснених, місцях. Уже тоді, коли став агрономом, Мацієвич намагався дослідити і знайти підтвердження цій версії назви села. Воно не просто ввійшло в його свідомість як місце народження, а й як той реальний світ зі своїми краєвидами, ставком, обійстям, садком і сільськими кутками. «Вже з одного того, що цей селянський світ був постійно перед очима і тільки він не мінявся, а з цілком його життя були зв'язані останні щоденні події, то святочні, то буденні, він мабуть уявлявся як щось надзвичайне міцне та тверде. Він власне був тією справжньою реальністю, що дає основу всього життя» [14, арк. 65].

Два надзвичайних міста, які споглядав уперше з дитячою безпосередністю, вразили хлопця своїми дивами. Варшава тим, що «начеб-то люде з усього світу зібралися сюди для того, щоб нас привітати. Цей спеціальний, невгаваючий «шум великого міста» залишився на довгий час найсильнішим враженням од перебування у Варшаві, і всякий спомин про неї обов'язково асоціювався з цим самим шумом» [14, арк. 99]. А перше дитяче враження від Києва також залишилося назавжди. Це – краєвид з Володимирської гірки на Дніпро, стрімкі гори, струнку церкву. Він «відчув, що краще цього краєвиду в світі нема» [14, арк. 100]. Пізніше Мацієвичу відкрилися і інші місця міста та його принади, але той краєвид найяскравіше закарбувався в пам'яті. О. Кульчицький, розглядаючи геопсихічний аспект в характері української людини, серед важливих складових називав «географічне середовище, що оформлювало українську психіку». І також підкреслював, що в тимопсихічному шарі почуттєвості виявляється вплив т.зв. «краєвидних мотивів», тобто цих своєрідних аспектів краєвиду, пов'язаних із цілісним сприйманням характеристичних суцільностей топографічних елементів географічної зони, що можуть викликати «процеси вчування» [6, с. 89, 93–94].

Містечко Білу Церкву К. Мацієвич згадує у декількох контекстах: як місце взаємин українців із євреями та поляками; як місто, в якому розпочав навчання в реальному училищі. «Біла Церква і тоді була найбільшим торговельним центром великої округи і само собою мала для неї більше значінне як повітове місто Васильків. Тому то вже й тоді повставали проекти перенести до неї всі повітові установи, але тому, що більша частина містечка належала полякам, магнатам Браницьким, що тут, дякуючи їм, був весь час дуже сильний вплив польської культури, проекти ті залишались «під сукном» і здійснилися лише за часів Столипін» [14, арк. 106]. Неодноразово згадує і знамениту резиденцію Браницьких «Александрію» з монументальним палацом та відомим на всю імперію парком. Особливо підкреслює про різноманітність сприйняття євреїв. Пише про те, що були місцеві, які жили в їхньому селі, із ними батьки мали тісні контакти, навіть допомагали у скрутних обставинах,

а були євреї містечкові. І серед останніх він називає Кагановичів – Гершка та Басю з Білої Церкви. «Вони мали великий двоповерховий склеп в мурованих «рядах», що знаходились на головній площі Білої Церкви і належали Браніцьким» [14, арк. 69], і нарочито підкреслює, що тоді ще їх «фамілія» не була відома в Парижі чи Лондоні, а користувалася їхня лавка популярністю серед батюшок і матушок. Тим самим автор висловлює своє негативне ставлення до більшовицьких керманічів в Україні, яким був Лазар Каганович, родич тих білоцерківських євреїв. Тобто, при згадці саме цієї родини спрацювала асоціативна пам'ять, коли сучасність накладалася на минуле.

Містечко Сквиря хоча й було повітовим, а «увадалося дрібним» і нічим йому не запам'яталося. У м. Тальному пильне вухо маленької дитини зафіксувало те, що всі говорили «по-руські», і в той час воно вже було маєтком російських графів Шувалових. Містечко Умань для нього звичне як Гумань, саме так тоді його всі називали.

Автор спогадів згадує багато сіл Середньої Наддніпряни, в яких бував сам і кожне з них запам'яталося чимось особливим. Так с. Вільшанка, куди їздили в гості до отця Василя Пахаревського, запам'яталося тим, що вперше був на святкуванні новорічної «йолки». Про самого господаря пише як про дуже освіченого батюшку, але наголошує, що той постійно уживав у розмові зі своїми колегами (на відміну від інших) російської мови, вимовляючи тексти «на московський зразок». Село Кашперовка, що лежало на кордоні Таращанського і «Гуманського» повітів на березі величезного озера, яке вражало своєю величчю і красою. В цьому селі жили родичі по лінії Мацієвичів. Село Трушки запам'яталося зустріччю з письменником І.С. Левицьким та переглядом у приватному помешканні спектаклю «Назар Стодоля». Село Мотовилівка, де Мацієвич прожив ціле літо і яке слугувало місцем розташування дач киян, знамените було тим, що всі мешканці любили ходити на залізничну станцію, і дивитись на потяги, що їхали з Києва і з Одеси. «Це в Мотовиловці було одною з найбільш улюблених прогулок, на які збирався весь квіт дачного громадянства на широкому і довгому пероні, що простягався по обидва боки станційного двоповерхового будинку, і на якому скрізь поставлені були лавки для сидіння, гуляла святково вбрана публіка: дівчата, хлопці, поважні пані з дітьми» [14, арк. 184].

Особливе місце у спогадах відведене селу Яцки, де жив дід по материній лінії Михайло Вишинський зі своєю великою родиною. Але оповідь характерна тим, що переважає опис родинного побуту та зв'язків. Село Безпечна поблизу Умані запам'яталося поїздкою до прадіда по батьковій лінії, якому на той час було вже 96 років, і спогади якого про минуле дуже вразили своєю колоритністю та залишилися в пам'яті на довгі роки.

У Мацієвича природно поєднуються образи «малого» простору, яким для нього був батьківський дім у с. Деремезна, дім дідуся у с. Яцки, і образ «відкритого простору», тобто простір тих доріг, якими він їздив із батьком чи матір'ю; далекі мандри зі своєю хрещеною матір'ю до Варшави і Києва. Вони у сукупності органічно формували «великий простір», тобто уяву дитини про наявну дійсність для реалізації власних можливостей. Окрім того, у процесі пізнання світу формується також і «внутрішній простір», тобто простір людської душі. Ті споглядання, переживання, які відчував маленький хлопчик, юнак, надовго залишилися в його пам'яті і поступово формували характер та світогляд.

К. Мацієвич вважав, що родина має визначальний вплив на становлення особистості. «Які б не були сторонні впливи на формування дитячої натури, все ж таки завжди бувають слабші за тих, що йдуть з самої родини. Особливо це має значіння коли родина міцна, коли в ній панує щира згода та взаємна повага і коли внутрішні її взаємини та все її життя відзначаються підвищеним рівнем культури. Родин такого типу було не мало взагалі в тодішньому нашому побуті» [14, арк. 50]. Про своїх батьків пише, що вони увесь свій вік прожили «дружнє, у постійній праці над своїм добробутом» і всіх чотирьох дітей (двох синів і двох дочок) «поставили на ноги». Батьки завжди пишались своїми родинами. Родинна історія була добре знана. Записувалося все про родину у старому молитовнику, який батько дістав від свого батька, а той в свою чергу від «самого старого Степана». Занотовувалися найважливіші події родинного життя. Молитовник залишився у матері, яка померла уже за більшовиків на своєму хуторі і невідомо де він дівся. Знання про історичне минуле своєї родини формували такі риси як гордість і почуття власної гідності. «Не було ніколи запобігання перед місцевим панством, або багатими сусідами. Таке саме ставлення до селян не відзначалося якоюсь погордою, або зневагою як до нижчої верстви. Щоправда, мабуть у цьому відношенні не було справжнього почуття рівності, воно не було у повному розумінні слова демократичним, але ні тато, ні мати ніколи не забороняли своїм дітям вести товариство з селянськими дітьми і дивились

на це як на звичайну сусідську річ. З другого боку у них завжди відчувалась відповідальність перед селянством свого села, обов'язок допомагати йому» [14, арк. 56].

Спосіб поведінки батьків з оточуючими їх людьми визначав і ставлення дітей до представників іншої інакшої культури, сприяв вихованню толерантного ставлення до них. Про це красномовно свідчить, наприклад, такий факт: хрещеним батьком у К. Мацієвича був українець, а хрещеною матір'ю полька пані Каплінська, нянькою була українка тітка Памфилиха. Кожен із них так чи інакше вплинув на формування світогляду К. Мацієвича.

Спостережливе око автора споминів занотувало і те, чим вирізнялися польські родини. «Вони розпочинали навчання лише в польській мові, і тоді, коли дитина вже вміла читати і писати польськи, тоді вони починали її вчити мови російської. При такій системі природний, органічний процес розвитку дитини не порушувався, російська мова входила в його свідомість як мова чужа, яка потрібна з практичних утилітарних мотивів» [14, арк. 123].

Ще одним важливим чинником, що впливав на формування характеру людини і становлення її як особистості, був побут. К. Мацієвич вважав, що «основою його безсумнівно являлась своєрідна підпорядкованість, своєрідна дисциплінованість життя та його різних моментів» [14, арк. 83]. Він дуже детально описує садibu, сад, культури, які вирощувалися, як велося господарювання. Тобто, все життя його священницької родини мало «яскраво хліборобський характер», а всі головні економічні інтереси були зв'язані з господарством. Свята і будні утрадиційнювалися так само як і в селянських родинях. І все це «автоматично впливало на вироблення світогляду та формування духовного і соціального типу майбутніх індивідуумів» [14, арк. 77]. Народні обряди та традиції, прикмети та приповідки міцно увійшли в побут. Кость Мацієвич детально описує обряд колядування, як відбувалася щедровечірня урочиста вечерея. Максим Славінський у «Паралелях і додатках» також наголошує на важливості для духовного становлення людини цього обряду. «І вся вечерея була начеб то просякнута ознаками злютованої єдності, родини, гурту, що працював у хаті, в садibi, на полі, не виключаючи з того й людських помочників – худоби. Що хата, то така єдність, а з тих хат складаються села, а з сел Україна» [14, арк. 38]. Згаданий цикл панував також і в містах й там єднав українців. Наголошує на стійкості обрядів і зазначає, що навіть у Москві ховали небіжчиків по-українськи.

Тодішнє життя духовних родин «відзначалося досить широко розвинутим духом компанійства та гостинності. Люди любили ходити один до одного, бавитися там «у гостях» з запрошенням до себе» [14, арк. 90].

Побут міст дещо відрізнявся від сільського, але, як зазначає М. Славінський у спогадах, – «Із зовнішнього боку київське життя неподібно було до селянського. В помешканнях стояли міські меблі – м'які крісла, віденські стільці, різного роду столи й столики тощо. Але прикраси були ті самі, що й по всій Україні. Вишиті обруси на столах, рушники на образах, і взагалі на стінах, скрізь килими й килими старого українського типу, різні вінки й віночки, зимою переважно з безсмертників» [11, с. 224–225]. Теж саме стосувалося і способу харчування. Але місто вже поглинула русифікаторська стихія як в адміністративному, освітньому, так і в мовному плані. Українською в містах хіба що лаялись на базарах перекупки, а решта жителів у повсякденні вживала російську мову.

Відзначає К. Мацієвич і негативні впливи на формування особистості. Одним із таких був «московський русифікаційний вплив на сільське життя». Туди він проникав через школу, солдатчину, адміністративні чинники. Але найбільш дошкульними були «заходи по русифікації українського духовенства, яке ще й досі залишалося, хоч може в більшості і несвідомо національно українським. Велике значіння в цьому мала русифікація українських духовних шкіл і то не тільки тим, що навчання в них проводилося виключно російською мовою, а також переповнення їх педагогічного персоналу москвинами та спеціальним його натиском на те, щоб у своїх учнях викликати почуття зневаги, а то навіть і презирства до всього місцевого» [14, арк. 71]. Із останньої третини XIX ст. цей наступ став тотальним, а згодом незабарилася і його негативні наслідки. Батьки вчили своїх дітей читати і писати виключно російською. Головним мотивом було те, що «українська мова рахувалася мовою побутовою, місцевою, що потрібна для дуже обмеженого уживання, в дуже обмеженій і невеликій околиці, з якої у ширший світ не вийти, а тим більше не набути шансів його завоювати. Питання майбутньої «кар'єри» для дітей в цій справі мало також величезне значіння» [14, арк. 120]. Добровільний акт русифікації дітей української інтелігенції до того ж тієї, яка стояла найближче до народу, мав найбільш негативний і розкладовий вплив на всі покоління передреволюційної доби.

Кость Андріанович Мацієвич подолав звивистий шлях від батьківського дому з його українськими традиціями через русифіковану освіту (у 1899 році закінчив Сільськогосподарський інститут в Новоолександрії (Пулави, Польща)); став вченим агрономом, викладачем, професором; українським громадським і державним діячем: членом Української Центральної ради, заступником голови Всеукраїнського союзу земств [8, с. 195–202]. Він був противником ліквідації приватної власності на землю і послідовним прихильником місцевого самоврядування. У «Письмовому зверненні К. Мацієвича до гетьмана П. Скоропадського щодо закону “Про вибори губернських і повітових гласних” 6 вересня 1918 р., м. Київ» він наголошував: «І от Ваш уряд замість того, щоб спертися на земства, які в більшій своїй частині також бажали порядку і спокою як і вся людність, почав з ними таку ж розправу, яку до того часу чинили большевики. Та й кінчає він тим самим з тією ріжницею, большевики замість земств встановили владу “совдепів”, а Ваш уряд оддає всю земську справу старостам. Як те, так і друге однаково веде до повного занепаду української державности, яка може мати опору тільки в демократичних органах самоурядовання» [9, с. 120].

Він не боявся брати відповідальність за справу у найскрутніші часи для Української держави: був міністром закордонних справ УНР, у 1919–1923 рр. очолював дипломатичну місію УНР у Румунії. Після поразки Української революції перебував на еміграції в ЧСР, працював в Українській господарській академії в Подєбрадах, очолював Українську наукову асоціацію (з 1936 р.) та Український дипломатичний клуб у Празі. Завершуючи свої роздуми про минуле, він з сумом констатує: «...приходиться признати, що я був дуже мало підготований порівняно з тими юнаками, що зараз вступають до життя по різних українських осередках» [14, арк. 280]. Вважав, що сучасне покоління більш підготовлене до життєвої боротьби.

Отже, актуалізація спогадів К. Мацієвича важлива не лише як спосіб розширення джерельної бази для пізнання минулого, а передовсім як джерело для дослідження побуту, способу господарювання і культури взаємин у середовищі такої соціальної верстви як духовенство. Окрім того, спогади дають можливість зрозуміти, чому саме вихідці із священницьких родин стали найактивнішими діячами в період Української революції (1917–1921 рр.). Так у біографічному довіднику В. Верстюк, Т. Осташко «Діячі Української Центральної Ради» зазначено імена 126 осіб, членів Української Центральної Ради, 24 з них походили зі священницьких родин. На час становлення покоління 1870-х – початку 1890-х років православні священницькі родини в значній кількості продовжували бути в тісних духовно-культурних стосунках зі своєю паствою, а російськість поки що укорінилася лише в церковній службі. Тобто, тогочасне покоління ще формувалося під значним впливом української національної культури і буттєвості, і саме ці фактори вплинули в подальшому на процес їхнього входження в український політичний рух.

Список використаних джерел та літератури:

1. Верстюк В., Осташко Т. Діячі Української Центральної Ради. Бібліографічний довідник. Київ, 1998. 256 с.
2. Власенко В. Кость Мацієвич: штрихи до портрета. *Вісник Львівської комерційної академії. Сер.: Гуманітарні науки*. Львів, 2002. Вип. 4. С. 67–78.
3. Горе переможеним. Репресовані міністри Української революції / упоряд.: А. Когут (відп. упор), Р. Подкур, В. Скальський, В. Василенко, Н. Григорчук, Н. Савченко. Київ: К.І.С., 2018. 240 с.
4. Єпик Л.І. К.А. Мацієвич – науковець, дипломат, громадсько-політичний діяч. *Український історичний журнал*. 2007. № 1. С. 125–135.
5. Короленко В.Г. История моего современника. В.Г. Короленко. *Собрание сочинений в десяти томах*. Том пятый. История моего современника. Москва, 1954. 377 с. URL: http://az.lib.ru/k/korolenko_w_g/text_1921_istoriya1.shtml (дата звернення: 09.09.2020).
6. Кульчицький О. Геопсихічний аспект в характерології української людини. *Олександр Кульчицький. Український персоналізм. Філософська й етнопсихологічна синтеза*. Мюнхен; Париж, 1985. С. 89, 93–94. (Серія: Монографії. 42)
7. Листи Костя Мацієвича до Симона Петлюри (1920–1923 рр.) / упоряд., вступ. стаття та коментарі В. Власенка. Суми, 2009. 128 с.
8. Мацієвич К. На земській роботі. *Збірник пам'яті Симона Петлюри (1879–1926)*. Прага: Накладом між організаційного комітету для вшанування пам'яті Симона Петлюри в Празі, 1930. С. 195–202.
9. Пиріг Р. «Моїми словами руководить бажання захистити земську справу...» (лист професора Костя Мацієвича до гетьмана Павла Скоропадського, вересень 1918 р.). *Архіви України*. 2009. № 1–2 (263). С. 116–124. URL: https://archives.gov.ua/wp-content/uploads/AU_1_2_2009.pdf (дата звернення: 15.09.2020).
10. Плисюк В. Кость Мацієвич. *Українські кооператори (історичні нариси)*. Львів, 1999. Кн. 1. С. 218–222.
11. Славінський Максим. Заховаю в серці Україну. Поезія. Публіцистика. Спогади. Київ: «Юніверс», 2002. С. 201–382.

12. Серто Мишель де. Изобретение повседневности. 1. Искусство делать / пер. с фр. Д. Калугина, Н. Мовниной. Санкт-Петербург: Издательство Европейского университета в Санкт-Петербурге, 2013. 330 с.
13. Харарі Ю.Н. Людина розумна. Історія людства від минулого до майбутнього. Вид. друге, виправлене. пер. з англійської Ярослава Лебеденка. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2019. 544 с.
14. ЦДАВО України (Центральний державний архів вищих органів влади і управління України). Ф. 4465. Колекція документів і матеріалів націоналістичних емігрантських установ, організацій та осіб. Оп. І. Спр. 755. 280 арк.
15. Vlasenko V., Guzun V. Konstantin Mațievici omul de știință și diplomatul ucrainian. *Caiete diplomatice*. 2015. Anul III. No 3. Pp. 20–45.

References

1. Verstiuk V., Ostashko T. Diiachi Ukrainsoi Tsentralnoi Rady. Bibliografichniy dovidnyk. Kyiv, 1998. 256 s.
2. Vlasenko V. Kost Matsiievych: shtrykhy do portreta. *Visnyk Lvivsoi komertsii noi akademii. Ser.: Humanitarni nauky*. Lviv, 2002. Vyp. 4. S. 67–78.
3. Hore peremozhenym. Represovani ministry Ukrainsoi revoliutsii / uporiad.: A. Kohut (vidp. upor), R. Podkur, V. Skalskyi, V. Vasylenko, N. Hryhorchuk, N. Savchenko. Kyiv: K.I.S., 2018. 240 s.
4. Iepyk L.I. K.A. Matsiievych – naukovets, dyplomats, hromadsko-politychni diiach. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. 2007. No 1. S. 125–135.
5. Korolenko V.G. Istorija moego sovremennika. *V.G. Korolenko. Sobranie sochinenij v desjati tomah*. Tom pjatyj. Istorija moego sovremennika. Moskva, 1954. URL: http://az.lib.ru/k/korolenko_w_g/text_1921_istoriya1.shtml (data zvernennia: 09.09.2020).
6. Kulchytskyi O. Neopsykhichni aspekt v kharakterolohii ukrainskoj liudyny. *Oleksandr Kulchytskyi. Ukrainskyi personalizm. Filosofska y etnopsykholohichna synteza*. Miunkhen; Paryzh, 1985. S. 89, 93–94. (Ukrainskyi vilnyi universytet. Serii: Monografii. 42).
7. Lysty Kostia Matsiievycha do Symona Petliury (1920–1923 rr.) / uporiad., vstup. statia ta komentari V. Vlasenka. Sumy, 2009. 128 s.
8. Matsiievych K. Na zemskii roboti. *Zbirnyk pamiaty Symona Petliury (1879–1926)*. Praha: Nakladom mizh orhanizatsiinoho komitetu dlia vshanuvannia pamiaty Symona Petliury v Prazii, 1930. S. 195–202.
9. Pyrih R. «Moimy slovamy rukovodyt bazhannie zakhysty zemsku spravu...» (lyst profesora Kostia Matsiievycha do hetmana Pavla Skoropadskoho, veresen 1918 r.). *Arkhivy Ukrainy*. 2009. № 1–2 (263). S. 116–124. URL: https://archives.gov.ua/wp-content/uploads/AU_1_2_2009.pdf (data zvernennia: 15.09.2020).
10. Plysiuk V. Kost Matsiievych. *Ukrainski kooperatory (istorychni narisy)*. Lviv, 1999. Kn. 1. S. 218–222.
11. Slavinskyi Maksym. Zakhovaiu v sertsii Ukrainu. Poezii. Publitsystyka. Spohady. Kyiv: «Iunivers», 2002. S. 201–382.
12. Serto Mishel' de. Izobretenie povsednevnosti. 1. Iskustvo delat' / per. s fr. D. Kalugina, N. Movninoj. Sankt-Peterburh: Izdatel'stvo Evropejskogo universiteta v Sankt-Peterburge, 2013. 330 s.
13. Kharari Yu. N. Liudyna rozumna. Istoriiia liudstva vid mynuloho do maibutnoho. Vyd. druhe, vypravlene. per. z anhliskoi Yaroslava Lebedenka. Kharkiv: Klub simeinoho dozvillia, 2019. 544 p.
14. TsDAVO Ukrainy (Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchychk orhaniv vlady i upravlinnia Ukrainy). F. 4465. Kolektsiia dokumentiv i materialiv natsionalistychnykh emihrantskykh ustanov, orhanizatsii ta osib. Op. I. Spr. 755. 280 ark.
15. Vlasenko V., Guzun V. Konstantin Mațievici omul de știință și diplomatul ucrainian. *Caiete diplomatice*. 2015. Anul III. No 3. Pp. 20–45.